

Skupaj se učimo, da skupaj živimo

■ **Mateja Centa**, dr., je raziskovalka in asistentka na Teološki fakulteti v Ljubljani. Sodeluje na mednarodnih projektih *Ethika* in *Little* ter kot sotrenerka v programu izpopolnjevanja za geštalt pedagogiko.

V prvem prispevku o projektu Little vam predstavljamo del vsebine prosto dostopnega spletnega tečaja na temo biografskega in celostnega učenja. Za zdaj je predstavljen le del vsebine modula, k ogledu in udeležbi pa vas bomo povabili konec leta, ko bo tečaj pripravljen v celoti.

Celostno učenje

Celostno učenje je del širšega koncepta celostnega izobraževanja. Pri celostnem učenju je pozornost namenjena celostnemu razvoju osebe. Takšen način učenja vključuje razumske, čustvene, telesne, družbene, estetske in tudi duhovne vidike osebe, in sicer tako z gledišča učečega kot učitelja. Slednji vidik je ključen pri etični vzgoji, saj omogoča vključevanje različnih pristopov k učenju. Etična vzgoja je namreč že po svoji naravi vključevalna. (Izraz etična vzgoja uporabljamo kot kratek način nanašanja na vidike vzgoje in izobraževanja, ki so posredno ali neposredno povezani z etiko in vrednotami ter kot krovno ustreznico temu, kar v angleškem jeziku nastopa kot *ethical education*, pa tudi *moral education*, *values education* in podobno.) Celostni učitelj je odprt za uporabo različnih načinov poučevanja, ki jih potrebuje razvijajoča se oseba. To pomeni, da učitelj prepozna, kaj je primerna pot za poučevanje otrok in odraslih, kaj je primeren način za poučevanje v določenih zgodovinskih ali družbenih okoliščinah, kaj je boljši pristop k učenju za enega in kaj za drugega ni

sprejemljivo ipd. Tako učitelj spodbudi pri učečem tudi spoštovanje lastnega življenja in življenja drugega ter ljubezen do učenja na splošno (Miller, 2000). Celostnost v okviru tega pristopa se nanaša na različne razsežnosti odnosa med posameznikom in njegovim okoljem. Te razsežnosti vključujejo *vidik osebnega stališča*, kjer se posameznik uči in spoznava odnos s seboj, z drugimi in družbo, *vidik skupnosti*, kjer se ljudje lahko poistovetijo in povežejo ter kjer se posameznika spodbuja in uči o skrbi za drugega ter grajenju skupnosti, ki temelji na skupnih vrednotah, in *vidik družbe*, kjer se ljudje združujejo, da bi obstoječe družbene strukture naredili bolj človeku prijazne. Še širše se raztezata *vidik planeta*, kjer se posameznik uči in skuša razumeti ekološko soodvisnost in sobivanje, ter *vidik kozmosa*, ki se zopet obrne tudi k posamezniku in vključuje tudi notranjo oz. duhovno razsežnost človeka.

Glede na zgornje poudarke celostnega učenja lahko izpostavimo tri osnovna načela celostnega izobraževanja. Prvo načelo je *povezanost*, ki spodbuja k povezovanju na vseh stopnjah in področjih učenja. To pomeni vključevanje analitičnega in intuitivnega razmišljanja, povezovanje telesa in duha, povezovanje s skupnostjo, povezovanje z življenjskim okoljem in povezovanje z več notranjimi deli človeka. Drugo

načelo je *vključevanje*, ki zagotavlja širok razpon učnih pristopov. Drugi izraz, ki je pogosto povezan s tem načelom, je navzkrižni pristop k učenju. Tretje načelo je *ravnovesje*, ki nakazuje, da na vsaki ravni vesolja obstajajo skladne sile in energije (npr. racionalne in intuitivne), ki jih je treba prepoznavati in negovati (Miller, 2005).

Biografsko učenje

Biografsko učenje lahko opredelimo kot obliko učenja, ki se nanaša oziroma izhaja iz življenjske zgodbe določene osebe, določene položaja oziroma okoliščin določene osebe ter se tudi širše lahko navezuje na življenje drugih. Z izrazom biografsko učenje lahko opišemo različne vidike odnosov med učenjem in biografijo. Na primer, kako lahko biografija vpliva na učne procese ali kako se lahko biografija uporablja kot način učenja. Biografsko učenje se kot pedagoška metoda uporablja tudi pri etični vzgoji, tako da učitelj spodbuja učence, da razvijajo osebni, čustveni jezik za lastne izkušnje. To lahko naredi na način, da spodbuja učence k udeležbi v dialogih in pripovednih dejavnostih, ki se tvorijo na osnovi osebnih pripovedi in konkretnih pomembnih izkušenj iz vsakdanjega življenja (Krogh Christensen, 2012). Biografsko učenje je metodična (sistematična) učna oblika, s katero se učimo iz lastnih izkušenj in izkušenj drugih. Lahko se izvaja v različnih kontekstih, z različnimi ciljnimi skupinami, posamično ali v skupinah in z

Primer risbe živali z opisane učne dejavnosti (foto: arhiv Mateje Centa)

namenom doseči različne cilje. Glavne metode so: refleksija, diskusija/pogovor, pripovedna metoda, avtobiografsko pisanje, umetniško izražanje preko risanja, igranje vlog, asociativne tehnike, projektno delo itd. Glavni cilji vseh teh metod so spodbujanje razmišljanja o lastnih izkušnjah in spodbujanje želje po sodelovanju v (pristnem) dialogu z drugimi (Slana, 2011).

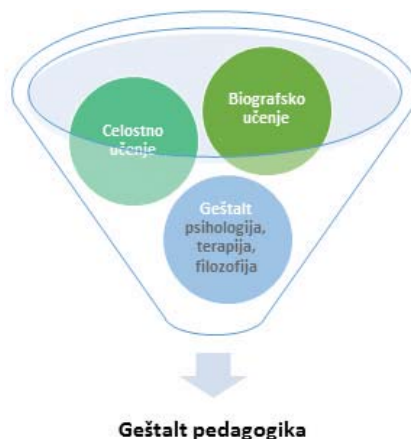
Biografsko učenje je lahko zelo uporabna metoda pri razvoju empatije, skrbi (zase, za druge in okolje), pristnega in odprtega dialoga, sprejemanja in odgovornosti. Zato je biografsko učenje pomembno za vzgojo za etiko in vrednote. Razumevanje s pomočjo biografskega učenja namreč omogoča obravnavo vsakdanjih izkušenj otrok, še posebej pa je tovrstno učenje dobrodošlo, kadar učenci postavljajo vprašanja, povezana z njihovo identiteto, njihovimi vrednotami in njihovim življenjskim pomenom.

Geštal pedagogika kot oblika celostnega in biografskega učenja

Geštal pedagogika je eden izmed najpogostejših celostnih in integrativnih vzgojno-izobraževalnih pristopov, ki uporablja različne metode, kot so identifikacija in projekcija, domišljajske vaje in vizualizacija, vaje s telesom, igranje vlog itd. Geštal pedagogika se je razvila na podlagi prejšnjih oblik geštal terapije, geštal psihologije in geštal filozofije. Njihovo skupno stališče je rast (razvoj) skozi proces izkustvenega učenja in načelo, ki se imenuje »tukaj in zdaj« (Gerjolj, 2008; Šegula, 2014). Izhodišče geštal pedagogike je, da ljudje že po naravi iščejo ravnovesje in da imajo zmožnosti samousmerjanja in tudi ustvarjalnega prilagajanja življenjskim spremembam in izzivom. Z vidika geštal pedagogike je učenje organizemski, samoupravljalni proces, ki vključuje celotnega učenca (njegovo bit) z njemu lastnimi mejami in procesi, ki so pravzaprav odzivi na dane okoliščine. Z zavedanjem, da učenje presega zahteve, ki so postavljene v klasičnih učilnicah, na podlagi geštal pristopa učenje vedno spremljajo ustvarjalnost, iznajdljivost, novosti, izkušnje in preizkušanje (Woldt, 2009). V takšnem procesu učenja je učiteljeva vloga, da z odgovornostjo spremlja dinamiko procesa posameznega učenca. Učitelj ob tem, ko se ob izvajanju različnih aktivnosti sooča z več

različnimi osebnostmi in značilnostmi svojih učencev, poskuša uporabiti več človeških čutov (vonj, sluh, vid itd.) in uporabljati več vrst inteligenc (Gardner ali podobni pristopi).

Shema gradnikov geštal pedagogike

Primer praktične dejavnosti: čustva

Sledi opis dejavnosti, ki je oblikovana na podlagi geštal pedagogike. Iz tega primera lahko tudi jasno vidimo, zakaj gre za izrazito integrativen učni pristop, v okviru katerega najdemo tako gradnike celostnega kot tudi biografskega učenja. Izbrana tema te učne dejavnosti so čustva.

Korak 1: uvod in začetno risanje

Učence posedete v krog; sedite med njimi. Podajte jim naslednja navodila: *Zamislite si žival, s katero bi se lahko poistovetili, ali pa si preprosto le zapomnite žival, ki vam prva pride na misel. Zdaj pomislite na eno super lastnost ali moč, ki jo ima ta žival. Ta super lastnost živali pomaga skozi težke čase v njenem življenju.*

Ko vsi navedejo izbrano žival in njeno super lastnost, podajte naslednja navodila: *Vzemite voščenske in z njimi narišite žival, ki ste si jo zamišljali, na polovico papirja A3, drugo polovico lista pustite prazno.*

Korak 2: izkustveno zamišljanje

Učencem dajte naslednja navodila: *Poiščite si prostor, ki bo miren, prijeten, sproščujoč in kjer vas drugi ne bodo motili. Sprehodite se po učilnici in se usedite tja, kjer vam je všeč. Usedite se tako, da se z nogami dotikate tal, sedite vzravnan in roke položite na stegna.*

Nato preberete besedilo, učenci poslušajo

(če želite, lahko ob tem predvajate sproščujočo glasbo):

Sediš pokončno, tvoja hrbtenica je vzravnan in noge so plosko na tleh, roke sproščeno počivajo na stegnih. Če želiš, lahko zapreš oči. Vdihni skozi nos in izdihni skozi usta.

Zamisli si velik zelen travnik. Ozreš se po travniku. Zagledaš osebo in poleg nje sedi žival s super lastnostjo, ki si si jo zamislil/a v prvi vaji. Če stopiš bliže, opaziš, da oseba boža to žival. Opaziš lahko tudi, da oseba in žival izražata vesela in prijetna čustva. Ali lahko prepoznaš, katera čustva so to?

Kmalu oseba povabi žival, da gre z njo v bližnje gore.

Hodita po prašni poti vse do visokega vzpona, kjer se zaženeta in tečeta vse do vrha gore. Prispeta do vhoda v votlino. Oseba iz žepa vzame svetilko, jo prižge in vstopita. Oseba je zelo pogumna, saj ima ob sebi žival s super močjo, ki jo varuje. Skupaj raziskujeta prostor v votlini. Ali lahko vidiš, kaj vse vidita? Ali morda kaj visi na stenah votline? Ali kaj leži na tleh?

V temi se nekaj premakne. Oseba nameri svetilko v smeri zvoka in opazita, da je tam jamska žival. Ali lahko vidiš, kakšna je ta žival? Opaziš, da sta oseba in žival s super močjo spremenili čustva. Ali lahko prepoznaš, kakšna čustva zdaj izražata, ko opazujeta to jamsko žival?

Oseba se želi z jamsko živaljo tudi pogovarjati, zato se ji predstavi in predstavi tudi svojo žival. Vpraša, kako je ime jamski živali. Vpraša jo tudi, ali gre kdaj ven iz jame, kaj tukaj počne in kako se počuti tukaj.

Oseba pogleda na uro in opazi, da je čas, da se z živaljo vrnete nazaj v dolino. Zahvalita se jamski živali za pogovor in zapustita votlino. Vidiš, kako tečeta nazaj v dolino in hodita po prašni poti vse do zelenega travnika.

Oseba se tam zahvali svoji živali s super mo-

čjo za spremstvo.

Ali lahko prepoznaš, katera čustva izražata, ko se poslavljata?

Vdihni skozi nos in izdihni skozi usta, odpri oči, premakni roke in noge... in že si tukaj v učilnici.

Korak 3: risanje

Učencem podajte naslednja navodila za risanje: *Vzemite papir, na katerega ste narisali žival s super lastnostjo, in na drugo polovico z voščenkami narišite žival, ki ste jo videli v votlini.*

Korak 4: refleksija ob sliki

Ko skupina učencev dokonča svoje slike, se vsi skupaj usedejo v krog. Izberejo prvo sliko oziroma se nekdo prostovoljno javi, o kateri sliki bodo razpravljali, učitelj pa jo

položi na sredino kroga.

Vsi v skupini dokončajo spodnje stavke ali vidike (a hkrati ne podajajo interpretacij!). Nato se izbere druga slika. Če bi vam primanjkovalo časa, lahko vzamete le eno sliko kot izhodišče ter se na ostale nanašate posredno.

- Vidim ...
- Zanimivo, da ...
- Ko pogledam sliko, se počutim ... ali Kot ... (npr.: določen predmet na sliki ali del slike) občutim (čustvo) ...
- Naslov slike je ... (učenci predlagajo naslove, ki bi jih lahko imela ta slika; avtor slike pozorno posluša naslove).

Avtor izbere enega izmed podanih predlogov naslovov ali poda svojega. Učitelj povabi učenca, da predstavi svojo sliko in naslov. Učitelj, ki vodi proces, sledi spodnjim vprašanjem, avtor slike in tudi vsi udeleženci pa

odgovarjajo, ko so naprošeni (učitelj lahko vprašanja tudi poljubno izbere ali oblikuje nova, pomembna za pogovor, ki se odvija): *Kako se je oseba počutila, ko je božala prvo žival? Katera čustva je izražala prva žival? Ali prepoznaš čustva, ki jih je izražala prva žival, v svojem življenju? Kdaj običajno čutiš ta čustva?*

Ali lahko pokažeš čustvo prve živali s pomočjo obraza? Vsak v skupini naj poizkusi pokazati to čustvo z obrazom ali tako, da naredi s telesom kip. Kaj ti to čustvo pove? Katero je nasprotno čustvo? Kako se je počutila oseba v jami z jamsko živaljo? Kakšna čustva je izražala jamska žival? Ali prepoznaš čustva, ki jih je izražala jamska žival, v svojem življenju? Kdaj se počutiš kot jamska žival? Ali lahko pokažeš čustvo jamske živali s pomočjo obraza? Vsak v skupini naj poizkusi pokazati to čustvo z obrazom ali tako, da naredi s telesom kip. Primerjaj zdaj živali – katera ti je bolj všeč in zakaj? Ali misliš, da bi lahko ti dve živali postali prijateljici, ali pa si predstavljaš način, kako bi jima uspelo postati prijateljici? Vsi v skupini lahko odgovarjajo na sledeča vprašanja: Kaj pa čustva, katera čustva imate rajši? Ali menite, da lahko čutite (neko čustvo, npr. veselje) ves čas? Ali vedno nekaj čutimo? Kdaj se pojavi čustvo oziroma kaj sproži čustvo? Kaj je po vašem mnenju čustvo? Ali se vam zdi, da nam čustva lahko pomagajo? Kako?

Ob koncu vsi udeleženi v procesu avtorju zaželijo »(Ime) želim ti ...« Ta korak je pomemben, saj udeleženci tako pokažejo hvaležnost avtorju slike, da so lahko razpravljali o njegovi/njeni sliki, hkrati je to tudi potrditev in zahvala avtorju za odprtost in pripravljenost, da je govoril/a o svojih čustvih. Tudi avtor slike izrazi, česa si želi zase: »Želim si ...«

Literatura

- Gerjolj, Stanko (2008): Geštaltpedagogika kot celostna pedagogika. V: Petra Javrh (ur.): *Vseživljenjsko učenje in strokovno izražanje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 139–148.
- Krogh Christensen, Mette (2012): Biographical learning. V: *Encyclopedia of the sciences of learning*. New York: Springer, str. 457–460.
- Miller, John P. (2005): Introduction. V: *Holistic learning and spirituality in education*. Albany: SUNY Press, str. 1–8.
- Miller, Ron (2000): A brief introduction to holistic education. V: *The encyclopaedia of informal education*. <http://infed.org/mobi/a-brief-introduction-to-holistic-education/>.
- Slana, Urška (2011): *Prisluškovanje življenju. Biografsko učenje v skupini*. Ljubljana: Salve.
- Šegula, Andrej (2014): Aplikativnost geštaltpedagogike v formaciji prihodnjih redovnikov (minoritov). V: *Bogoslovni vestnik* 74 (4), str. 671–688.
- Woldt, L. Ansel (2009): Gestalt pedagogy – Creativity in teaching. V: *Gestalt Review* 13 (2), str. 135–148.

Projekt *Learn together to live together/Skupaj se učimo, da skupaj živimo* (LITTLE*) je mednarodni projekt, v katerem sodelujemo irsko združenje šol Educate Together, Teološka fakulteta v Ljubljani, društvo Mala filozofija iz Hrvaške in inštitut Steps iz Italije. Glavni cilj projekta Little je okrepiti sposobnosti in veščine učiteljev za naslavljanje tem s področja etike in vrednot v okviru predšolske in šolske vzgoje. Pri tem sledimo usmeritvam EU, ki spodbuja aktivno državljanstvo in gojenje skupnih vrednot svobode, strpnosti in nediskriminacije, spodbuja h krepitvi družbene kohezije in k nudenju pomoči mladim, da postanejo odgovorni, odprti in aktivni člani naše raznolike in vključujoče družbe.

Projekt temelji na predhodnih evropskih projektih Ethos in Ethika, ki sta v prvi vrsti razvila učna gradiva in orodja, ki jih lahko uporabimo v osnovni šoli ali v vrtcu. Izkazalo se je, da je treba za uporabo le-teh usposobiti tudi učitelje in vzgojitelje. Tako se je razvil projekt Little. Ta se tako za razliko od predhodnih projektov ne osredotoča več toliko na učna gradiva, temveč je usmerjen v krepitev (samo)zaupanja učiteljev in njihovih veščin glede ustreznih pedagoških pristopov in metodologij za etično vzgojo. V okviru projekta bodo nastali:

- zanimiv, povezovalen in prosto dostopen spletni tečaj o metodologijah in pedagoških pristopih za učitelje etike in sorodnih predmetov;
- vodič za učitelje, ki bo temeljil na omenjenem tečaju in bo učitelje usmerjal ter jim pomagal pri (so)ustvarjanju učnih vsebin in gradiv na temo etike v okviru različnih predmetov;
- pregled stanja in nabor predlogov ukrepov, ki bo namenjen ozaveščanju odločevalcev pri oblikovanju politik v EU, in sicer s poudarkom na tem, kako lahko vzgoja za etiko in vrednote prispeva k vključevalni pluralistični družbi.

V okviru projekta smo že izvedli zanimiv in odmeven enotedenski mednarodni tečaj. To združenje v Zadru je bilo osredotočeno na učitelje in vzgojitelje iz Hrvaške, ki so lahko ves teden sodelovali v različnih dejavnostih in se seznanjali z učnimi metodami. Med drugim smo se ukvarjali s sokratskim dialogom, geštaltpedagogiko, filozofijo za otroke, ustvarjalnim mišljenjem, mišljenjem, osredotočenim na dizajn, s strategijami za delo z otroki glede kočljivih tem idr. Več o dogodku, projektu in morebitnem sodelovanju najdete na spletni strani <http://ethicaleducation.eu/>.

* Projekt je sofinanciran s strani Evropske komisije in irske nacionalne agencije za program Erasmus+. Vsebinska prispevka je izključna odgovornost avtorja ter v nobenem primeru ne predstavlja stališč ali odgovornosti Evropske komisije.